

ТОРМОЗЪТ МЕЖДУ ПОДРАСТВАЩИТЕ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ТЯХНОТО РАЗВИТИЕ

Тодорка Драгойчева Антонова-Ангелова

Трето основно училище „Димитър Благоев“, гр. Шумен

Илка Неделчева Карева, директор

Трето основно училище „Димитър Благоев“, гр. Шумен

Дали е вербален, физически или онлайн, тормозът е неприятен и съвсем реален проблем, който може да се случи във всяко училище, дори и сред най-малките деца.

Най-тежки и най-трудни за повлияване са крайните форми на насилие в училище – тогава, когато то е непредизвикано, злонамерено, регулярно и цели психически или физически да нарани другия. В англоговорящите страни за този вид насилие се използва думата bullying. Ние смятаме, че изразът “тормоз между връстници” отразява много добре същността на такова поведение. В България като термин е въведен от проф. Пламен Калчев и така е придобил гражданственост.

Много автори дават определения за тормоз. Най-често цитираната дефиниция е на норвежкия психолог Дан Олвеус. Той определя тормоза между връстници като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група (най-често двама-трима ученици насилват един). Отрицателните постъпки включват физическо и/или психическо насилие, изолация. Отношението между насилника и жертвата винаги е съпроводено от неравностойност на силите на постоянната опозиция сила–безпомощност.

Още по-детайлен в описанието си е австралийският психолог Кен Ригби. Определяйки два вида тормоз в училище – злонамерен и незлонамерен (безобиден и лекомислен), той характеризира първия по следния начин:

- налице е желание нарочно, преднамерено да се причини физическа или психическа болка на друг човек;
- желанието се изразява в конкретни и целенасочени действия;
- жертвата е реално наранена (физически или психически);
- тормозът се извършва от индивид (или група), който се намира в по-силна позиция, и е насочен към някой осезаемо по-слаб и беззащитен. Тормозът е злоупотреба от позиция на силата (не само физическа, но и силата, свързана със статута в групата, способността да се манипулират другите и да се получава от тях подкрепа и др.);
- липсва разумно оправдание и основание за подобно поведение;
- издевателствата се повтарят многократно; именно очакването на жертвата, че тормозът ще продължи, придава на това поведение травмиращ характер;
- тормозът доставя видимо удоволствие на извършителите – пасивността на жертвата, липсата на съпротива и демонстрираната безпомощност ги „вдъхновява“ да продължават.

КАКВО ОЗНАЧАВА ТОРМОЗ В УЧИЛИЩЕ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ?

Тормоз в училище от връстниците означава, когато едно дете или група деца нарочно се отнасят лошо към друго дете, което е по-слабо и не може да се защити (да им отговори): напр. дразнят го, обиждат го, подиграват му се, измислят му неприлични прякори, бутат го, удрят го или го ритат, заплашват го, взимат му нещата, изнудват го, затварят го в стаята или правят други неприятни неща.

Тормоз означава също така когато за някое дете се пишат обидни неща, напр. по дъската, стените, разпространяват се злобни слухове, клюки и измислици или когато другите деца нарочно го изключват от игрите, не искат да говорят или да правят нищо заедно с него.

Тормоз означава, когато към дадено дете се отнасят по този начин не само веднъж (еднократно), а много пъти или в продължение на дълго време

Тормозът се различава от конфликтите, караниците или схватките в училище, които възникват между деца с приблизително еднаква сила. При тормоза едното дете (групата от деца) са очевидно по-силни от другото дете, което е по-слабо и не може да се защити, да отговори на тези, които го тормозят.

Все повече деца, не само тийнейджъри, а и от началните класове, тръгват на училище с тревога, но не заради някой ненаучен урок или предстоящо изпитване. Те се притесняват, че днес отново ще трябва да се справят с подигравки и обиди. Агресията между децата в и извън класната стая не е нещо нормално между подрастващите и не може да бъде подминавана. Последниците от нея могат да засегнат не само самочувствието на вашия син или дъщеря, но могат да доведат и до жестока физическа саморазправа.

Както децата, които тормозят, така и тези, които са тормозени, имат нужда от помощта на възрастните. Родителите и учителите трябва да се научат да разпознават всички видове насилие, за да могат да ги спрат в зародиш. Агресивното поведение се изразява не само във физическо насилие, но и във всякакви форми на психическо или емоционално такова. Така например, когато някое дете бива изолирано и избягвано, това е един много изтънчен начин то да бъде накарано да се чувства отхвърлено. А докато се изграждат като личности, децата в твърде голяма степен се влияят от начина, по който биват възприемани от връстниците си. Затова едно подобно негативно отношение, насочено към тях, може силно да ги нарани.

Децата, които най - често стават жертва на физически или психически тормоз в училище, са по – чувствителни и по – затворени от другите. В социални ситуации те са притеснителни и пасивни, и избягват да влизат в конфликти. Възможно е връстниците им да не ги приемат, защото са по – различни, имат друг цвят на кожата или някакъв физически дефект. Във всеки случай те нямат никаква вина за това, че биват нападани от съучениците си.

Децата, които нанаяват съучениците си физически или вербално, се познават по това, че проявяват малко загриженост за чувствата на другите, очакват всичко да става така, както те искат и трудно следват правила. Възможно е тези момичета и момчета да са били свидетели на прояви на насилие у дома. Тяхното поведение не ги прави лоши хора, но със сигурност говори за това, че не са били научени да контролират агресията си и да изразяват емоциите си по един здравословен начин. Училищните психолози могат да помогнат на буйните деца, като им обяснят защо насилието нанаява и ги подтикнат към по – голямо разбиране на чувствата на останалите.

Незаменима обаче е ролята на родителите, които могат да повлияят най – много чрез примера, който дават. Взаимоотношенията

пomeжду им и начина, по който общуват с детето, изграждат в него представата за това как трябва да се отнасяме към другите хора. Много от тези момичета или момчета всъщност не са били свидетели на друго в дома си освен на системно нагрубяване, пренебрегване и подигравки. В един момент те престават да търсят взаимност с родителите си и започват да прикриват чувството си на тъга, самота или уязвимост зад маската на грубостта. Дори да не го съзнават ясно, често нападателното им държание и проблемите, които създават около себе си, целят да привлекат вниманието на майките и бащите им.

Трето основно училище „Димитър Благоев“ – гр. Шумен проведе проучване сред учениците в учебното заведение във връзка с училищния тормоз. В проучването участваха 705 деца на възраст 7-14 години (от първи до осми клас).

В рамките на часа на класа на учениците бе предложен “Въпросник за тормоза в училище”, разработен от Катедра “Обща, експериментална и генетична психология” при Софийски университет “Св. Климент Охридски”. Децата бяха помолени честно и спокойно да отбелязват отговорите си върху листа. Беше им обяснено, че проучването е анонимно и резултатите от него ще помогнат за справяне с проблема.

В анкетата са включени въпроси, даващи възможност на децата да оградят повече от един отговор, и такива, изискващи посочването само на един отговор.

На въпроса как точно децата тормозят своите връстници преобладават отговорите: „блъскат, удрят другите деца“ и „дразнят ги“. Тормозът се осъществява основно в класната стая по време на междучасие и по коридорите, когато там няма учител. Успокоителен е фактът, че две трети от учениците отговарят отрицателно на въпроса „Случвало ли се е досега теб да те тормозят?“ Положителен отговор тук дават 296 от анкетираните.

Интересно за наблюдение е явлението, че учениците, които упражняват тормоз върху другите, най-често действат сами и най малко очакват публика, децата в която обаче не реагират по никакъв начин.

На въпроса „Ако ти е случвало да те тормозят, децата, които те тормозиха, бяха?“, 251 от анкетираните ученици отговарят, че агресивните съученици са действали сами.

Жертвите на тормоз посочват, че децата, които са ги тормозили са предимно от техния клас и от други класове. Насилниците са момчета (85 отговора), момичета (75 отговора), момчета и момичета (21 отговора).

От анкетата става ясно, че децата жертви на тормоз са споделили за проблема на първо място с учител, след това с някого от родителите, близо 10 % не са информирали никого за инцидента.

Споделянето е важен момент и наистина води до положителни резултати. Според анкетата 266 ученици, които са били тормозени и са споделили проблема, повече не са имали неприятности. Все пак тревожен остава фактът, че 95 от споделилите проблема си подрастващи продължават да търпят тормоз и след това.

Значително по-голям е броят на отговорите на зададения въпрос “Колко често си виждал да тормозят други деца в училище?” 89 ученици заявяват: “Всеки ден.”, 144 - “Няколко пъти през седмицата”, 150 отговарят: “Не съм виждал да тормозят други деца”.

Свидетелите на училищен тормоз са споделяли най-често за видяното с учители (255 отговора), а 59 не са казали на никого.

Жертвите на тормоз споделят, че най-много помощ са получили от учители (206 отговора), от родител (92 отговора), и от приятели – 107 ученици.

Проведената анкета и искреността на децата дават основание да мислим, че превенцията на тормоза е постижима, стига да работим в тази насока с постоянство, упоритост и чрез съвместни действия с родители и психолози. Тормозът може да се случи навсякъде и във всички видове училища. Децата трябва да се научат как да разпознават предупредителните знаци, че някой е засегнат от тормоза - тормозен е или тормози други деца. Разпознаването на предупредителните знаци е важна първа стъпка при предприемането на действия срещу тормоза. Важно е да се говори с децата, които показват признаци на тормоз или

тормозят други. Тези предупредителни знаци също може да посочат и други проблеми като депресия или злоупотреба с неразрешени вещества.

От 2010 година функционира “Координационен механизъм (КМ) за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. Целта на координационния механизъм е да се обединят ресурсите и усилията на специалистите и органите на закрила за осигуряване на ефективна система за взаимодействие. Със заповед № РД – 09 – 611/18.05.2012 г. министъра на образованието, младежта и науката утвърждава Механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище.

По силата на този КМ всяка ситуация на насилие трябва да бъде регистрирана и описана в единен регистър на училището. Добре е регистърът да съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила, кои са участниците и какви мерки са били предприети.

Независимо от отговорите в анкетата, стигаме до извода, че в Трето основно училище „Димитър Благоев“ липсват данни за упражняване на системен тормоз. При възникване на инцидент веднага се вземат необходимите превантивни мерки: разговори с класен ръководител, педагогически съветник, психолог, среща с родители и последваща работа с участвалите в инцидента ученици. Тук на помощ идва и училищната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, чиито членове във всяка проблемна ситуация се отзовават веднага и не оставят неразрешени конфликти.

Най-добрата, доказана от практиката по света и у нас като ефективна, форма за осъзнаване, активиране и мотивиране на учениците да се включват сами в изграждането и реализирането на общоучилищна система за превенция и справяне с тормоза е периодичното организиране общоучилищни, а също и общоградски, общонационални, и дори международни дни и седмици, а също и кампании за осъзнаване и противодействие на училищния тормоз.

Това става не толкова чрез обичайните административни средства и канали, а като училищните власти гласуват доверие и отговорност и стимулират активността на самите ученици, които сами да планират, организират, проведат и оценят широк спектър от дейности и мероприятия по посока справяне с тормоза.

Колкото по-голяма подкрепа и свобода на ученическата инициатива се даде от страна на ръководството на училището, толкова по-голям ще е позитивният ефект върху учениците.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бояджиева, Н., Митева, П. Гняв и агресивно поведение при децата. Превенция. Технологии. Методи за справяне. София. Издателство „М-8-М“, 2008
2. Калчев, Пл. Тормоз и виктимизация от връстниците, София, издателство Парадигма, 2003
3. Олвеус, Д.. Проблемите с издевателствата в училище. С. Перспективи, том XXVI, №2, юни, 1996
4. Стаматов, Р. Детската агресия. Пловдив. Издателска къща „Хермес“, 2008
4. Янкулова-Цветкова, Й. Модерни аспекти на психологията на образованието, София, изд. Пропелер, 2006